

és un fet aràbic corrent en l'adopció de mots romànics i europeus, però si el castellà i el port. haguessin rebut el mot de l'àrab tindriem **borcán* o bé **alborcán* amb *al-* i *-r* i no pas *vulcão/volcán*. Per acabar consti que el treball de Colon és verament meritori com a peça d'erudició documentada (no gaire com a obra de lingüista).³

DERIV.: *Volcànic* [Lab. 1840]: «--- un Geni agentant / --- / en llamegueig *volcànic* sos ulls grifolan ires / --- / lo foc del cel li encercla corones de guspis / ---», *Atl. iv, 17a*. Més cultistes: *Vulcanisme. Vulcanitzar. Vulcanització*.

¹ Al *Volcano* nom propi de Sicília i Lípari es refereix la denominació d'una mena d'alum importat: *alum de Bolcam* ja documentat en cat. des de 1271 (*EntreDL 1, 156, 162*) i en fonts franco-occitanes també des dels anys 1260-70 (*alum de Boucam, FEW, § 1*). — ² «Le mot semble emprunté aux langues de l'Extrême Orient», línia última de l'article. Entenent a tort el text de Castanheda creu que es tracta d'un tifó del mar de la Xina. No hi ha tal Xina ni tal tifó, sinó les mars occidentals indo-africanes; ni és tifó sinó que la cortina de fum llançada per l'erupció, interromp la ventada, que després repren de cop i volta: d'on el naufragi. Sembla que Colon es desorienta per la forma plural *bulcões*. Es veu que ni tan sols sap que l'alternança *-ões/-ões* és un fet trivial del portuguès antic i dialectal. ³ Treballava per encàrrec del seu principal Wartburg, sempre delerós de desmentir el meu *DCEC*. A En Colon dediquem una *Xenie* de Goethe, amb versió catalana: «EINEM SPRACHFORSCHER. Anatomieren magst du die Sprache, doch nur ihr Kadaver; / Geist und Leben entschlüpft flüchtig dem groben Skalpell» (§ 37): «A UN FILÒLEG. L'anatomia fas tu del llenguatge només quan ja és cos; / l'esperit i la vida per tu resta clos!».

Volcada, volco, V. bocar

VOL(D)RE o *volvre*, arcaics, del ll. *vōlvĕre* 'fer rodar, fer girar', 'fer anar i venir', 'enrotllar', 'desenrotllar'. □ 1.ª doc.: fi S. XIII, Jaume I, Lluïl, Cerverí.

Mot que aviat quedà antiquat en català, però encara es troba diverses vegades en Cerverí i en Lluïl, i particularment en la *Crònica* de Jaume I, tant en construcció transitiva com reflexiva amb el sentit de 'girar-se, girar la cara'. Durant el setge de València, el rei, al peu de les muralles, veient que una tropa cristiana està a punt de caure en una emboscada: «acostam-nos a éls en un caval que cavalçàvem, e faem-los tirar ['retirar']; e Nós que ns en tornàvem ab los hòmens, *volvem-nos* contra la vila a esguardar los sarraïns que havia la companya gran de fora, e un balerster tiràns; e depart lo capel de sol e'l batut, donàns en lo cap ab lo cayrel prop del front» (cf. I, 550a36).

O tr.: sigui en el sentit de 'girar (l'esquena)' «oïren lo brogit los de la ost, e Nós exim tots --- e-ls sarraïns lexaren dues failles enceses de foc prop les cle-

des --- e metem-los-nos denant, e *volveren-nos* les costes entró a la barbacana, e metem-los per la barbacana a ins»; sigui en el sentit de 'enrondar, girar entorn de': «Dixem: ---- Maylorques, quant té son regne? --- P. Martel --- còmit de galees --- dix-los que-ls en diria noves, per ço car ja hi havia estat una vegada o dues: e afaçonava que la ila de Maylorques tenia tro a 300 miles que la *volvien* en torn; e Menorca era ---» (§§ 266, 174, 47, Ag., 306.9, 222.10, 77.3f.).

Després tot seguit queda antiquat i només en resta l'antic participi *volt, volta*, algun cop sens dubte encara usat amb valor verbal, almenys en poesia, cosa que també va caient en desús; però resta ben viu el substantiu *volta*, i el verb derivat *voltar*, que junt amb *girar* reemplaçaren ja del tot l'antic verb llatí. La forma *-voldre* no derivada restà usual només en el verb derivat *revoldre* (avui encara no antiquat pertot). Mentre que, fins en la forma de participi, *volt, volta*, a penes quedaren en ús sinó com a arcaisme poètic; com en Ausiàs, on significa 'embotcat, envoltat, -ada': «Los mals d'amor són pocs al juy comú, / car en pocs cau aquesta passió / --- / aquell coneix la dolor de la mort, / qui 'n força és, volent-li donar *volta* [quan ja li enrotllen la corda al coll, on tenim el subst. f. *volta*], / e cell qui ha sa vida 'n delits *bolta*, / de tal dolor no pot fer bon report» XVII, 4b.

DERIV.: *Volt, m. AlcM* en dona dues cites en documents del Princ., de 1431 («les pessas del *volt* del portal major») i 1405, aquella segura i clara, aquesta no tant. De tota manera és mot ben usual i conegut modernament, freqüent en els escr. Renaix. i ja en els segles baixos, com en la vella i dolça nadala: «La nit de Nadal - és nit d'alegria, / prenc filosa y fus - donc un *vol* per vila», on tan sovint he oït un *volt* com un *tomb*: el *Romllo*. de MilàF (558.2) ho troba així en la versió B; i *volt* (escrit *vu*) en les versions A i D. Com que la *-t* darrere *l* és muda en el Princ., no és estrany que s'hagi repetit bastant aquest error ortogràfic: el *D*Ag. cita les frases «donar un *vol*: dar una vuelta, fer un passeig curt; dar un *vol* de pobre» (Bna.: «fer un passeig sense gastar cap diner»). «Don Sebastià y tota la colla se n'anaven a donar un *volt* per fora», Genís Aguilar (*Mercè de Bellamata*, 54). Guardem-nos, però, de confondre-hi el terme de pesca *BOL*, d'un altre origen i de sentit diferent.

Al volt de s'usa com a locució prep.: «Tindriem un gran reialme, / el reialme pirinenc, / coronat de neus molt blanques, / --- / els vassalls foren pastors, / mariners i gent de plana, / Rei i poble i cort, tot u, / *al volt* de les teves gràcies, / hi anirien acudint / cada u amb la seva tasca», *Maragall (Glosa, v. 54)*.

'Tomb que fem fer a un objecte': «--- no dic res del fred: els peus se'ns glaçaven. —Passegem, passegem —aconsellà en X. --- I amb les mans a les butxaques de les calces, i el cap sebollit dintre els set *volts* del seu tapaboques, companyà l'acció al consell, tresca que tresca, perneja que pernejaràs», Ruyra (*Parada*, 35); «—Mira que 'm rependrà! Sort que m'agrada l'arròs, però quan sortiré d'aquí --- al menos aqueix tip me quitarà dos *volts* de faxes: quin gabadall!» (de